

De Oude Ley

Jaargang 42
2020 nr. 1

KNNV
vereniging
voor veldbiologie
afdeling Tilburg

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Redactie : Rob Vereijken, Alie Stofberg en Theo Peeters.

Opmaak : Berry Staps.

Omslag : Foto Bart Horvers, Vormgeving Joost Horvers

Redactieadres: Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg, redactie@tilburg.knnv.nl

Tekst het liefst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley: 21 februari, 21 mei, 21 augustus, 21 november.

ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 250 exemplaren.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel

Veldhovenring 27

5041 BA Tilburg

013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Huub Claessen

Wilgenlaan 2

2382 Poppel België

06 – 24633736 | penningmeester@tilburg.knnv.nl

Excursies:

Stella Wesel

Gluckstraat 41

5011 VE Tilburg

06 – 27055446 | excursies@tilburg.knnv.nl

Bestuurslid:

Frans van den Heuvel

Atjehstraat 3

5014 BK Tilburg

06 – 17865364 | f.g.vdnheuvel@gmail.com

Coördinatoren van commissies en website

Excursiecommissie

Stella Wesel

Cursuscommissie KNNV/IVN

Marie-Cécile van de Wiel

Digitale media

Marlieke van Woerkom

Website

 www.knnv.nl/tilburg

Facebook

 <https://www.facebook.com/KNNVTilburg/>

Twitter

 <https://twitter.com/knnvtilburg>

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stooker 06 – 12215643 dongevallei@tilburg.knnv.nl
Foto's:	Marcelle Leoné 013 – 4557220 fotos@tilburg.knnv.nl
Geologie:	Wouter van Hengel 06 – 36301954 geologielandchap@tilburg.knnv.nl
Insecten:	Theo Peeters 013 – 4560116 insecten@tilburg.knnv.nl
Kaaistoep:	Jaap van Kemenade 06 – 53941104 kaaistoep@tilburg.knnv.nl
Mossen:	Maarten Mandos 013 – 5050930 mossen@tilburg.knnv.nl
Paddenstoelen en korstmossen:	José Langens 06 – 27042960 paddenstoelen@tilburg.knnv.nl
Plaggen:	Berry Staps 013 – 5347070 plaggen@tilburg.knnv.nl
Planten:	Loes van Gorp 013 – 5423672 planten@tilburg.knnv.nl
Stadsnatuur:	Rob Vereijken 013 – 5438841 stadsnatuur@tilburg.knnv.nl
Vogels:	Ben Akkermans 013 – 5362107 vogels@tilburg.knnv.nl
Zoogdieren:	Erik Korsten 013 – 5440376 zoogdieren@tilburg.knnv.nl

Contributie:

Gewone leden	: € 30,00
Huisgenootleden	: € 12,50
Jongeren tot 25 jaar	: € 15,00
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50
Abonnement Oude Ley	: € 15,00

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel
Veldhovenring 27, 5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl
Rekeningnummer van de afdeling:
NL03 TRIO 0390 2533 91 t.n.v. KNNV-afd. Tilburg
Opzegging van het lidmaatschap vóór 1 november bij de secretaris.

De Oude Ley 2020, nr. 1

KNNV-nieuws	2
Agenda	8
Natuurwerkdag in de Dongevallei	17
De Rauwbraken	19
Paddenstoelexcursie Dongevallei	23
Natuurwerkdag op de Regte Heide	27
Vogels van de Dongevallei 2004 - 2019	31
Museumnieuws	35
Witte gij ut?	37
IVN-wandelingen	40

Leden- vergadering 28 januari 2020

Het bestuur nodigt je uit voor de jaarlijkse algemene ledenvergadering op dinsdag 28 januari 2020. Je bent welkom vanaf 19.30 uur voor een kopje koffie of thee. De vergadering begint om 20.00 uur.

Agenda:

1. Opening, mededelingen, berichten van verhindering en vaststellen agenda
2. Verslag algemene ledenvergadering 29 januari 2019
3. Jaarverslag secretaris 2019
4. Jaarverslag penningmeester 2019
5. Verslag kascontrolecommissie 2019
6. Benoemen kascontrolecommissie 2020
7. Bestuur: Stella Wesel en Huub Claessen zijn aftredend. Zij stellen zich herkiesbaar voor een volgende termijn van 4 jaar.
8. Redactie Oude Ley: Rob Vereijken heeft aangegeven na 40 jaar te stoppen met de eindredactie van de Oude Ley. Hij heeft een opvolger gevonden in Marlieke van Woerkom. Het bestuur stelt voor hiermee in te stemmen.
9. Plannen 2020-2021
10. Begroting 2020
11. Vaststellen afgevaardigde(n) beleidsraad en VV in 2020
12. Vaststellen ALV in 2021: voorstel 26 januari 2021
13. Rondvraag

In de pauze bieden we je een drankje aan.

Na de pauze krijg je in vogelvlucht een indruk van de activiteiten in 2019. Dit wordt verzorgd door de excursiecommissie en enkele werkgroepen.

Kaaistoep, 25 jaar onderzoek

Al 25 jaar lang onderzoeken leden van onze KNNV-afdeling heel nauwkeurig de natuur in de Kaaistoep. Ondertussen zijn er bijna 9.000 verschillende soorten planten en dieren in het gebied gevonden, waaronder ook nieuwe soorten voor Nederland en zelfs voor de wereld. Aangezien dit uniek is in Nederland viert de KNNV-afdeling in 2020 deze mijlpaal met wandelingen, een fototentoonstelling, een symposium en een boek. De voorbereidingen zijn in volle gang. In de vorige Oude Ley heb je al kunnen lezen wat er wordt georganiseerd: uitgave van een boek, het symposium Citizen Science met sprekers die het belang belichten van de rol van professionele amateurs in het verzamelen van gegevens over de Nederlandse natuur, een expositie over De Kaaistoep en tenslotte iedere maand een excursie in De Kaaistoep.

Inschrijven

Om een en ander in goede banen te leiden, moet iedereen zich aanmelden voor de activiteiten. Dat kan vanaf 10 januari via de website 🌐 <https://www.knnv.nl/tilburg>.

Boekpresentatie: Op 14 maart, voorafgaand aan het symposium, presenteren we het boek over 25 jaar Kaaistoeponderzoek. Het is een lijvig boek van bijna 700 pagina's geworden, met veel beeldmateriaal. Het bijwonen van de boekpresentatie is gratis. Aanmelden is verplicht en kan vanaf 10 januari via de website.

Voorintekening voor het boek is mogelijk vanaf 10 januari via de website. Je krijgt bij voorintekening korting op de prijs en betaalt dan slechts € 20,-. Wil je dat het boek opgestuurd wordt, dan kan dat voor € 8,- extra. Als jouw betaling is ontvangen, krijg je bericht en is de bestelling definitief. De betaling moet uiterlijk 1 maart binnen zijn, wil je van de korting gebruik kunnen maken. De bestelde boeken kunnen vanaf 14 maart 12.00 uur worden afgehaald bij Natuurmuseum Brabant.

Symposium: Je kunt je ook vanaf 10 januari via de website inschrijven voor het symposium op zaterdag 14 maart. Voor dit symposium hebben we een aantal interessante sprekers, lokaal en landelijk, weten te strikken en zij vertellen over het onderzoek in de Kaaistoep en Citizen Science in het algemeen. Deelname aan deze dag kost € 32,50. Dit is inclusief het boek, lunch, koffie, thee en een drankje na afloop. Dankzij financiële bijdragen van sponsors kunnen we deelname aan dit symposium voor dit lage bedrag aanbieden. Via de site kun je straks je eigen dagprogramma samenstellen. 's Middags is er een excursie gepland naar het gebied. We vragen alle leden, die al bekend zijn met het gebied, de plaatsen beschikbaar te houden voor (externe) deelnemers zodat ook zij kennis kunnen maken met het gebied. Vervoer heen en terug is per bus geregeld. Ook voor het symposium geldt: deelname is definitief na ontvangst van de betaling vóór 1 maart en op volgorde van binnenkomst (maximaal aantal deelnemers is 100).

Expositie 'De Kaaistoep in beeld': Leden van de afdeling hebben in de afgelopen jaren foto's gemaakt van de Kaaistoep, het onderzoek en de onderzoekers. Dit heeft een mooie verzameling foto's opgeleverd waarin de sfeer en activiteiten van het onderzoek zijn vastgelegd. De expositie zal te zien zijn in Galerie de Roos in Tilburg van 1 tot en met 29 maart. Daarna zal de expositie gedurende het jaar waarschijnlijk nog op verschillende locaties in de stad te zien zijn. Voor bezichtiging is geen inschrijving nodig. Je ontvangt in februari 2020 een aparte uitnodiging via de mail met verdere informatie.

Activiteiten: De Kaaistoep is normaal gesproken afgesloten, maar ter ere van dit 25-jarig jubileum opent de eigenaar, TWM Gronden, speciaal het gebied. Iedereen die interesse heeft kan zich, vanaf 1 april via de website, inschrijven voor unieke excursies onder leiding van de onderzoekers. De excursies vinden plaats vanaf half april tot half december. De grootte van de groep is soms beperkt en bij slecht weer zullen we de deelnemers tijdig informeren over een eventuele wijziging.

**Wandeldrieluik
Landschap en
ecologie**

In januari en februari vindt een cyclus van drie wandelingen plaats door het landschap rondom Tilburg, waarbij speciale aandacht uitgaat naar ecologie. Twee studenten van de opleiding Toegepaste Biologie aan de HAS in Den Bosch, Lonneke de Rooij en Gijs Meurs, organiseren en begeleiden deze wandeldrieluik voor KNNV-leden.

De Regte Heide, de Loonse en Drunense Duinen en Gorp en Rovert zijn de gebieden die bezocht gaan worden. Er wordt verteld over basisprincipes van ecologie, de geschiedenis, de bodem en de vegetatie van de gebieden.

De wandelingen vinden plaats op 2, 9 en 16 februari 2020 (zondagen), telkens van 9.30 tot 12.00 uur. Aan deelname zijn geen kosten verbonden. Aangezien er maximaal 15 personen kunnen deelnemen, moet u zich wel van te voren aanmelden voor deze wandeldrieluik. Dat kan via de homepage van de website van KNNV-Tilburg, onder 'Nieuws' (🌐 www.knnv.nl/tilburg). Meer informatie over deze wandeldrieluik kunt u krijgen bij Lonneke de Rooij (☎ 06-34622261).

Na aanmelding ontvangen de deelnemers de definitieve vertrekplaatsen.

Tijdens de Wandeldrieluik wordt o.a. de Regte Heide bezocht (foto Henk Kuiper)

Contributie

In deze Oude Ley (2020-1) tref je het betalingsverzoek aan voor de contributie 2020. Gewone leden betalen € 30,-, huisgenootleden betalen € 12,50. Wil je het aangegeven bedrag (meer mag altijd) vóór 1 maart overmaken op: NL03 TRIO 0390 2533 91 t.n.v. KNNV-afd. Tilburg? Leden, die alleen een digitale Oude Ley ontvangen, krijgen een digitale factuur meegestuurd bij deze Oude Ley. Als je gebruik wilt maken van de Meedoen-regeling van de gemeente Tilburg, neem dan contact op met de secretaris: ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl.

KNNV-pas

Je treft in de mail, bij de Oude ley, een digitale KNNV-pas 2020 aan. Hiermee krijg je ledenkorting op de KNNV-uitgaven in de winkel van Natuurmuseum Brabant en je kunt er het museum mee bezoeken. Het bestuur heeft besloten geen papieren versie meer mee te sturen. De pas wordt weinig gebruikt, omdat veel leden ook een museumjaarkaart hebben of lid zijn van Brabants Landschap. De digitale pas mag op de telefoon gezet worden. Mocht je toch graag een papieren KNNV-pas hebben, laat dit weten: ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl.

Cursussen

Kennismakingscursus Amfibieën en reptielen

In de maanden februari, maart en mei organiseren de KNNV- en IVN-afdeling Tilburg gezamenlijk de kennismakingscursus Amfibieën en reptielen. Amfibieën en reptielen behoren tot de zogeheten koudbloedige gewervelde dieren. In Europa leven 85 soorten amfibieën en 151 soorten reptielen. In vergelijking daarmee stelt de soortenrijkdom van beide groepen in ons land niet zo veel voor: 16 soorten amfibieën en 7 soorten reptielen. Voor Brabant is dat aantal nog kleiner. Maar dat heeft wel één voordeel: het is relatief eenvoudig om de in Brabant voorkomende soorten te leren kennen. En dat is precies de bedoeling van deze korte kennismakingscursus. De cursus start in februari en bestaat uit twee cursusavonden en één excursie. De cursus wordt gegeven door Raymond Creemers. Raymond is senior projectleider bij RAVON; een kennisorganisatie die zich richt op de studie en bescherming van in Nederland voorkomende amfibieën, reptielen en vissen.

Geïnteresseerd?

Voor meer informatie en aanmelden zie de website van KNNV-Tilburg:

🌐 <https://www.knnv.nl/afdeling-tilburg/cursusprogramma-2020>.

Wil je nooit een aankondiging voor een nieuwe cursus missen?

De inschrijving voor sommige cursussen wordt geopend voordat de cursus in de Oude Ley gepubliceerd is. Wil je er zeker van zijn dat je aan een cursus deel kunt nemen, meld je dan aan voor de mailinglijst cursussen en je ontvangt een e-mail wanneer de inschrijving voor een nieuwe cursus geopend is.

Zie: 🌐 <https://www.knnv.nl/afdeling-tilburg/aan-afmelden-mailinglijst-cursussen>.

**Tilburgtrofee
voor Henk
Moller Pillot**

Op 16 november 2019 werd de 80ste verjaardag gevierd van het Leijpark. Ter gelegenheid van dit heuglijke feit werd een nieuwe boom geplant: een hangende Zilverlinde. Daarna was er nog een verrassing voor Henk Moller Pillot. Uit handen van wethouder Mario Jacobs ontving hij de Tilburg Trofee voor zijn bijdrage aan en kennis over de Tilburgse natuur. In zijn dankwoord riep Henk op om zijn veertig jaar lange onderzoek naar de vogels in het Leijpark aan te vullen met onderzoek naar met name de flora en de mensen in het park. De werkgroep Leijpark 013 heeft de handschoen onmiddellijk opgepakt en vraagt nu aan eenieder om hierin een bijdrage te leveren. Hetzij in de vorm van monitoring ofwel het daadwerkelijk mee schrijven. We krijgen van Henk maximaal 40 jaar de tijd, maar willen we gebruik maken van zijn expertise dan zou eerder wenselijk zijn.

Henk Moller Pillot ontvangt de Tilburgtrofee (foto Ben Akkermans)

Vogel- waarnemingen

Vogels inventariseren in onze regio. Doe je mee?

De Vogelwerkgroep roept alle leden van de KNNV-afdeling Tilburg op om hun vogelwaarnemingen te noteren op de vogelsoortenlijst die te vinden is op de website van onze afdeling. Het gaat dan om waarnemingen die gedaan zijn in het gebied waar onze KNNV-leden wonen; Midden-Brabant zeg maar. Elke waarneming is welkom. Dus de vijf Huismussen die in je achtertuin vliegen zijn net zo welkom als de bijzondere waarneming van de Halsbandparkiet die je zag vliegen in een park in Tilburg. Je kunt je waargenomen vogels noteren op de soortenlijst op de website van de KNNV-afdeling Tilburg. Dit doe je door op de website van de afdeling (🌐 <https://www.knnv.nl/tilburg>) de tab 'Werkgroepen' te openen en vervolgens te klikken op 'Vogels'. Op de pagina die zich dan opent klik je op het woord 'hier' in de zin 'De soortenlijst van 2020 vind je hier' en de soortenlijst zal op je scherm verschijnen, evenals aanwijzingen hoe je je waarneming moet noteren. Wij zijn benieuwd wat er op onze lijst komt in 2020. Aanvang 2021 zullen we de resultaten hiervan opnemen in de Oude Ley.

Kampeervakanties

Spreekt de combinatie van kamperen, je samen verdiepen in de natuur, gezelligheid en goedkoop je aan? Ga dan eens mee met een kampeervakantie van de landelijke KNNV. Want waar anders kun je dagelijks kiezen uit twee of drie excursies in gezelschap van mensen die, net als jij, heel erg genieten van de natuur? Ieder jaar worden er ongeveer 15 bestemmingen naar schitterende natuurgebieden aangeboden en in duur variërend van een paar dagen tot twee weken. Ben je geïnteresseerd? Op 🌐 www.knnv.nl/kampeervakanties vind je uitgebreide informatie.

Onderhoud bino's

Veel leden gebruiken voor hun onderzoek een binoculair of een microscoop. Deze apparatuur moet geregeld nagekeken en schoongemaakt worden. We zijn afgestapt van één collectieve dag om dit te doen. Wanneer u uw bino of microscoop na wilt laten kijken, kunt u contact opnemen met Pieter Müller om een afspraak met hem te maken ✉ pmueller@xs4all.nl.

Agenda

Datum	Onderwerp
5 januari	Midwinterwandeling Vosserijten en de Beekse Heide
10 januari	Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen
14 januari	Lezing: Darwin in de stad
25 januari	Wandeling Hubertusbossen
28 januari	Algemene ledenvergadering
2 februari	Start Wandeldrieluik
7 februari	Wandeling door Spoorzone 013
11 februari	Lezing: Lucht, licht en kleur
15 februari	Wintervogelwandeling Waardenburg/Neerijnen
18 februari	Lezing: De man op de dijk
22 februari	Fietstocht Regte Heide e.o.
29 februari	Wandelexcursie Maashorst
6 maart	Wandeling in Nederhemert-Zuid
10 maart	Lezing: Fossielenjacht in Groot-Brittannië
21 maart	Fietsexcursie naar Den Opslag
28 maart	Wandeling door de Sahara bij Lommel
3 april	Wandeling door vogelreservaat Bleeke Heide
14 april	Lezing: De Kaaistoep: 25 jaar onderzoek
18 april	Wandeling in de Vallei van de Zwarte Beek

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat (☎ 013 - 5436541). De vertrekpunten naar de excursieterreinen zijn in de buurt van de betreffende uitvalswegen uit Tilburg. Er is voldoende parkeergelegenheid voor auto of fiets, zodat we met een minimum aantal auto's verder rijden naar het excursiedoel. Voor de autoritten adviseren wij een onkostenvergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit evenredig verdeeld over het aantal meerrijders. En neem bijvoorbeeld voor de heen- en terugreis altijd een paar droge schoenen mee, zodat de auto niet vervuild wordt. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken. Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Soms in verband met vervoer of voor een afspraak met een terreinbeheerder of een andere reden. Doe dit voor de vermelde datum, zodat de excursieleider tijdig is geïnformeerd. Bij extreem slecht weer kan de excursieleider besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bel bij twijfel de excursieleider. Ook voor nadere informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk. Heeft u wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op een van onze excursies.

5 januari Zondag

Onderwerp	Midwinterwandeling door de Vosserijten en de Beekse Heide
Tijd	10.00 - 15.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	Net na het bruggetje over de Nieuwe Leij als je Goirle verlaat richting Gorp en Rooverft begint de Vosserijten. In de Vosserijten ('rijt' duidt op een lager gelegen gebied in een beekdal en op de aanwezigheid van waterlopen) werd eeuwen geleden heide-turf gestoken voor brandstof. Door dit turfsteken is de Nieuwe Leij ontstaan. De agrarische gebieden langs de Nieuwe Leij in Goirle kampten al geruime tijd met wateroverlast. De beek trad bij extreem hoge afvoeren buiten haar oevers, waardoor de lager gelegen boerenakkers overstromden. Het waterschap De Dommel besloot hier iets aan te gaan doen en maakte een inrichtingsplan: De Vosreyt. Hierbij gingen waterberging en natuurontwikkeling hand in hand. Verder lopen we door de Beekse Heide, een gebied wat oorspronkelijk zeer rijk is aan vennen en is ontstaan door de leemlagen in de ondergrond. Na de wandeling gaan we volgens traditie een hapje eten bij de plaatselijke horeca.

10 januari Vrijdag

Onderwerp	Wandeling in Nationaal Park Loonse en Drunense Duinen
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	De wandeling aan de noordkant van de Loonse en Drunense Duinen begint met een weidse blik op het stuifzandgebied. Hoe welkom na de donkerte van december. Dit dynamische landschap is zeldzaam in Europa en dat wil Natuurmonumenten zo houden. Daarom is er begrazing en worden bomen gekapt. De wind heeft hier vrij spel, de zaden krijgen geen kans om te ontkiemen en het zand blijft stuiven. Als wij de vlakte achter ons laten, lopen wij door een dennenbos, oorspronkelijk aangeplant voor houtproductie, een gemengd bos met open stukken hei om tenslotte weer terug te komen in het duingebied. Langs het pad dat wij belopen zie je enkele grote gaten in de bosbodem. Het zijn bomkraters. Op deze plek hebben de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog munitie opgeslagen. In de zomer is de hei een ideale plek voor Levendbarende hagedissen, vlinders en solitaire bijen. Nu is dit het leefgebied van vooral veel vogels. Neem je verrekijker dus mee.

14 januari Dinsdag

Onderwerp	Lezing: Darwin in de stad door Menno Schilthuizen
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Menno Schilthuizen
Omschrijving	In de toekomst leeft driekwart van de mensheid in de stad en gaat de verstedelijkte omgeving steeds meer ruimte innemen. Dus waar gaat de natuur dan naar toe? Naar de stad, laat Menno Schilthuizen zien. Stadsdieren worden brutaler en vindingrijker, stadsduiven ontwikkelen een detox-verenkleed, onkruid op straat krijgt een heel eigen type zaden. Dankzij evolutionaire aanpassingen die zich voltrekken met snelheden waar Darwin niet van had durven dromen, raken mens en stadsnatuur steeds beter op elkaar ingespeeld. Er wordt een nieuw hoofdstuk in de evolutie van het leven op aarde ingeluid waarin -helaas- veel biodiversiteit verdwijnt, maar ook veel nieuwe dier- en plantensoorten het licht zullen zien.

25 januari Zaterdag

Onderwerp	Wandeling in de Herbertusbossen
Tijd	9.00 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	Achter het kasteel van Heeze liggen de Herbertusbossen. Het bos is genoemd naar Herbertus van Heeze de eerste Heer van Heeze, Leende en Zesgehuchten. Het is een mooi en afwisselend landgoedbos uit de 19e eeuw. Het bos is erg soortenrijk en heeft een slingerend padennet volgens de Engelse landschapstijl. Het bos telt veel oude bomen, de holtes in deze oude beuken, eiken én Grove dennen zijn in trek bij holenbroeders zoals Bosuil, Boomklever, Zwarte specht en vleermuizen. Waar het gebied overgaat in de Strabrechtse heide komen vennetjes voor en heidevelden met Jeneverbes en gagelstruiken. Het Kasteel van Heeze ligt op de samenvloeiing van de Grootte Aa en Sterkselsche Aa. In de beekdalen liggen veel graslanden. Vóór het kasteel liggen 'De Waarden', weilanden met veel kwel. De sloten zijn daar rijk aan plantensoorten zoals Kikkerbeet, Waterviolier en Dotterbloem. Ook liggen daar veel beekdalbosjes met onder andere Nachtegaal, Wielewaal en Bosrietzanger.

28 januari Dinsdag

Onderwerp	Algemene Ledenvergadering
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Omschrijving	Het bestuur nodigt je uit voor de jaarlijkse algemene ledenvergadering op dinsdag 28 januari 2020. Je bent welkom vanaf 19.30 uur voor een kopje koffie of thee. De vergadering begint om 20.00 uur. Voor de agenda: zie het KNNV-nieuws in deze Oude Ley.

2 februari Zondag

Onderwerp	Start Wandeldrieluik Landschap en Ecologie
Tijd	9.30 - 12.00 uur
Locatie/Vertrek	Wordt aan de deelnemers bekend gemaakt.
Contact	Lonneke de Rooij (☎ 06-34622261)
Omschrijving	Op 2, 9 en 16 februari worden wandelingen door drie natuurgebieden gehouden, waarbij twee HAS-studenten de deelnemers informeren over het landschap en de bijbehorende ecologie. De deelname is gratis en meer informatie staat bij het KNNV-nieuws in deze Oude Ley. Vooraf aanmelden. Maximaal aantal deelnemers is 15.

7 februari Vrijdag

Onderwerp	Wandeling door Spoorzone 013
Tijd	9.00 - 12.00 uur
Locatie/Vertrek	Station Tilburg Universiteit bij de kiosk.
Contact	Wil je mee meld je dan aan bij Johan van Laarhoven (✉ thesnowfox@outlook.com of ☎ 06-33737970).
Omschrijving	Spoorzone 013 is een 75 hectare groot gebied midden in de stad, gelegen aan het spoor. De Spoorzone is een bijzondere plek in Tilburg. Het was de plek waar door generaties Tilburgers aan treinen en locomotieven werd gesleuteld. Van 1868 tot 2011 was aan de noordkant van het Centraal station de NS-Werkplaats in bedrijf. In de hoogtijperiode rond 1920 werkten er ruim 1300 arbeiders. Bijzondere gebouwen als de Koepelhal, de LoHal en de Polygonale loods zijn waardevolle herinneringen aan dit verleden. In 2010 verkocht NS de grond met de gebouwen aan de gemeente Tilburg. De gebouwen werden beschermde gemeentelijke monumenten. Ook andere plekken in de Spoorzone kennen een rijk verleden. Aan de Gasthuisring huisde jarenlang Uitgeverij Zwijssen. Hier werd de katholieke variant van de leesmethode 'Aap, Noot, Mies' ontwikkeld. En het Van Gend & Loos-rangeerterrein tussen de Hart van Brabantlaan en het spoor fungeerde jarenlang als overslagcentrum voor post en stukgoed.

11 februari Dinsdag

Onderwerp	Lezing: Lucht, licht en kleur
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Ton Spaninks
Omschrijving	De lucht is blauw en de wolken zijn wit! De lucht is saai met soms een kleurige regenboog. Maar zoals de titel al doet vermoeden klopt dit niet. Ton zal ons laten zien waarom de lucht blauw is, de ondergaande zon rood, hoe regenbogen, halo's en andere lichtverschijnselen aan de hemel ontstaan en hoe je ze op de gevoelige plaat vast kunt leggen.

15 februari Zaterdag

Onderwerp	Wintervogelwandeling Waardenburg/Neerijnen
Tijd	9.00 - 16.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	Deze bijzonder fraaie wandeling in de Betuwe gaat over de landgoederen Waardenburg en Neerijnen en door de uiterwaarden van de Waal. We lopen door een parkbos met monumentale bomen, met in het vroege voorjaar uitbundig bloeiende stinzenplanten, boomgaarden en weilanden. Ook komen we langs kasteel Waardenburg (17e eeuw) en kasteel Neerijnen (nu in gebruik als gemeentehuis). In de uiterwaarden genieten we van een weids uitzicht. Hier zijn wielen, veel soorten knotwilgen en in de zomer veel wilde planten. Via een graspad (laarzen aan, het kan nat zijn) gaan we verder langs de oever van de Waal. Veel variatie van leefgebieden dus. Alles is aanwezig voor een uitdagende vogeltocht.

18 februari Dinsdag

Onderwerp	Lezing: De man op de dijk
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Elvira Werkman en Ben Koks
Omschrijving	Alhoewel het slecht gaat met onze akkervogels, broedt de Grauwe kiekendief nog steeds in ons land. Dit vooral dankzij de vondst van een nest in 1990 door Ben Koks en de inspanningen in de jaren erna van de Werkgroep Grauwe Kiekendief. In deze lezing vertellen Elvira Werkman en Ben Koks het hele verhaal over de Grauwe kiekendief, over natuurbescherming, vogelonderzoek, akkervogels, akkervogelbeheer, agrarisch gebied, landbouw, natuurbeheer, cultuurlandschappen en nog veel meer.

22 februari Zaterdag

Onderwerp	Fietstocht Regte Heide e.o.
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg. Afhankelijk van het weer 10 tot 35 km.
Contact	Pieter Mueller (☎ 013-4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl).
Omschrijving	Via het Bels Lijntje fietsen we binnendoor naar de Regte Heide. Langs akkers, met akkerrandbeheer, gaan we op zoek naar de 'winter'-vogels die profiteren van het aanwezige voedselaanbod aldaar. Over de heide rijden we naar het beekdal van de Poppelsche Leij, de Krombeemden. Het gebied is deels opnieuw ingeplant met struweelvormers. Op deze manier ontstond een prachtig wandelgebied. Er is een uitzichtheuvel aangelegd om te genieten van de nieuwe natuur. We fietsen verder naar de recreatieve poort aan het Gorps Baantje; hier kunnen we eventueel pauzeren. Vervolgens door Gorp en Rovert naar het Bankven en via Breehees weer terug naar Tilburg.

29 februari Zaterdag

Onderwerp	Wandelexcursie Maashorst
Tijd	8.30 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerterrein Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan vóór donderdag 27 feb aan bij Johan van Laarhoven. De wandeling is circa 8 km lang. (✉ thesnowfox@outlook.com of ☎ 06-33737970).
Omschrijving	Door het hele slechte weer is deze wandeling 19 oktober 2019 niet door gegaan. Daarom nu een tweede kans om dit gebied te bezoeken. We wandelen vandaag de Kanonsbergroute die de vele verschillende landschappen die de Maashorst bevat verbindt. We maken een wandeling van de heide naar een oud pioniersbos en verder over korte graslanden en wie weet zien we verschillende grazers. Mogelijke soorten die we kunnen ontmoeten zijn de Exmoore pony's, Tautossen en zelfs Wisenten.

6 maart Vrijdag

Onderwerp	Wandeling in Nederhemert-Zuid
Tijd	9.00 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 0682595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	Nederhemert-Zuid is een monumentaal dorpje van ongeveer 45 inwoners. Het is een schiereiland, begrensd tussen Bergsche Maas, Heusdens kanaal en de Maas. In het dorp is Middeleeuwse bebouwing zoals een kasteel (va. 1300) en kerk (va. 14e eeuw).

In het vroege voorjaar is het kasteel van Nederhemert-Zuid omringd door een tapijt van Winterakonieten en Sneeuwkllokjes. Dit zijn de zogenaamde stinzenplanten oftewel verwilderde voorjaarsbloemen. Een magnifiek gezicht. Dat zijn ook de mammoetbomen *Sequoiadendron giganteum* nabij het kasteel. Van oudsher doet in de omgeving het verhaal de ronde dat de zaadjes van deze bomen in 1815 door de toenmalige baron van Nederhemert uit St. Petersburg werden meegenomen. Hij haalde toen met een delegatie edelen Anna Powlowna Romanov, dochter van de Russische tsaar, op voor haar trouwpartij in 1816 met de toenmalige kroonprins Willem II. Buiten het charmante dorp liggen de uiterwaarden, weilanden, biologische akkers en bossen. Deze gebieden liggen beduidend lager dan het dorp en zijn dus vaak nat. Denk aan goed schoeisel.

10 maart Dinsdag

Onderwerp	Lezing: Fossielenjacht in Groot-Brittannië
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Hans Steur
Omschrijving	Verslag van een halve eeuw fossielen zoeken in Schotland, Wales en Engeland. Een prachtig reisverslag van Hans Steur en zijn vrouw Ans. Vijftig jaar maakten ze reizen door Schotland, Wales en Engeland, om fossielen te verzamelen. In deze lezing reizen we van zuid naar noord langs de voornaamste vindplaatsen en worden de belangrijkste vondsten getoond en besproken. Ammonieten, trilobieten, kleine diertjes zoals miljoenpoten en degenkrabjes, vissen, Precambriëse fossielen en natuurlijk planten, de specialiteit van de spreker, komen voorbij. Zo toont hij bijvoorbeeld het alleroudste, 3 cm hoge landplantje <i>Cooksonia</i> (420 miljoen jaar). Bij de lezing is een kleine tentoonstelling aanwezig.

21 maart Zaterdag

Onderwerp	Fietsexcursie naar Den Opslag
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Pieter Mueller (☎ 013-4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl).
Omschrijving	We fietsen langs het Wilhelminakanaal naar de Jack P. Thijssen uitkijktoren van Den Opslag. Onderweg komen we nog langs het Berkenven en passeren we het Spruitenstroompje. Het weidegebied tussen Haghorst, Biest-Houtakker en Moergestel is al jaren een eldorado voor bijzondere weidevogels. Vanaf de uitkijktoren is Den Opslag en ook het Diessens Broek goed te overzien.

28 maart Zaterdag

Onderwerp	Wandeling door de Sahara bij Lommel
Tijd	09.00 - 15.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	De Lommelse Sahara is een 193 ha groot natuurgebied ontstaan door menselijke activiteiten. In het begin van de 20e eeuw deed men in dit gebied op grote schaal aan zandwinning. Tot 1940 was er ook een zinkfabriek welke ervoor gezorgd heeft dat beplanting in de omgeving verdween. Na de 2e wereldoorlog werden naaldbomen aangeplant om te voorkomen dat de verdorring van de grond verder zou uitbreiden en ter bescherming van de bewoning. Met behulp van hagen van sprokkelhout werd het proces van verzanding verder voorkomen. De zandputten zijn gevuld met water en zijn zo stille getuigen van menselijke activiteiten in het verleden. In 2015 werd er een uitkijktoren van 30 meter hoog en met 3 platforms geplaatst, die een schitterend uitzicht biedt op de hele omgeving.

3 april Vrijdag

Onderwerp	Wandeling door vogelreservaat Bleeke Heide
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	De Bleeke Heide wordt door Staatsbosbeheer beheerd als een weidevogelgebied. Het is gelegen in het Chaamsche Bekengebied. Het beheer van de poelen, bramenstruwelen en houtwallen gebeurt in samenwerking met de plaatselijke Natuurvereniging. De waterstand wordt door een stuw kunstmatig hoog gehouden waardoor de lagere gedeelten langer vochtig blijven. In de zomer broeden hier veel weidevogels en in de winter wordt het gebied bezocht door trekvogels, o.a. ganzen en steltlopers. De poelen en vennen bieden onderdak aan amfibieën. Op het hoge gedeelte is graan ingezaaid wat gunstig is voor akkervogels. In de winterperiode is rust een van de belangrijkste voorwaarden voor de trekvogels en dus is het pad rondom de Bleeke Heide dan niet toegankelijk. Daar staat tegenover dat je er van 15 maart tot 15 november heerlijk kunt wandelen en de vogels van alle kanten kunt observeren. Let daarbij vooral in de winter op de Slechtvalk die vaak in een van de bomen zit om zijn prooi te observeren voor hij toe slaat. In deze periode gebruiken de Toendra rietganzen de plassen als slaapplek. Vanuit de vogelkijkhut (gluurmuur) heb je een goed overzicht over de Bleeke Heide.

14 april Dinsdag

Onderwerp	Lezing: De Kaaistoep: 25 jaar onderzoek, onderzoekers en biodiversiteit
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Paul van Wielink
Omschrijving	De Kaaistoep in het zuidwesten van Tilburg is het meest onderzochte natuurgebied van Nederland. In 1994 kwam het in ontwikkeling als natuurgebied, een jaar later werd de KNNV-afdeling Tilburg er actief. Vijfentwintig jaar onderzoek door tientallen KNNV-leden levert een schat aan informatie op. Van eencelligen tot zoogdieren en alles ertussen: het wordt allemaal in kaart gebracht. De onderzoekers kijken met name naar de gevolgen van de ingrepen en naar de biodiversiteit. Regelmatig verschijnen er publicaties in tijdschriften: zo heeft het insectenonderzoek in De Kaaistoep landelijke faam verworven. Paul van Wielink, één van de grote motoren, vertelt op zijn meeslepende wijze over het onderzoek.

18 april Zaterdag

Onderwerp	Wandeling in de Vallei van de Zwarte Beek
Tijd	8.30 - 15.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerterrein Spar, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto) meld je dan aan bij Pieter Mueller (☎ 013-4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl).
Omschrijving	De wandeling langs de beek loopt over een avontuurlijk plankenpad van waaraf je de bijzondere planten en dieren van dit natuurgebied kunt ontdekken. Dit pad loopt gedeeltelijk over militair domein en is daarom enkel in weekends en op feestdagen toegankelijk. De Watersnip is een uitgesproken bewoner van venige weilanden en moerassen. Met zijn lange snavel speurt hij in de bodem naar insecten en andere diertjes. Naast de Watersnip zijn ook Porseleinhoen en Waterral zeldzame moerasvogels die er een verborgen levenswijze op nahouden. Naast vogels zullen we een aantal bijzondere planten zien zoals Slangenwortel en Waterdriëblad. Slangenwortel is een giftige waterplant, typisch voor de vallei van de Zwarte Beek. Van mei tot augustus zie je de aronskelkbloemen; haar hartvormige bladen met spitse punt groeien vaak dicht opeen. Waterdriëblad is vernoemd naar het drietallige blad van de plant. Ze verdraagt weinig bemesting en is dan ook sterk achteruitgegaan buiten de natuurgebieden. De Zwarte Beek herbergt ook de grootste populatie Beekprik van Vlaanderen.

Verslag van de Natuurwerkdag 2019 in de Dongevallei

Guido Stooker

Natuurwerkdag

Ook dit jaar heeft de Vrijwilligersgroep Dongevallei weer meegedaan aan de Landelijk Natuurwerkdag. Op 2 november jl. stonden elf deelnemers op de afgesproken plek. De klus die geklaard moest worden bestond uit het onderhoud en herstel van vijf IJsvogelwandjes in het natuurterrein de Dongevallei in de Reeshof. Van te voren was een Plan van Aanpak gemaakt. Conform de Arbo-instructies en aanbevelingen vanuit het Coördinatiepunt Landschapsbeheer maakte een risico-analyse daar onderdeel van uit (o.a. bereikbaarheid hulpdiensten, melding bij wijkagent cq. handhavingsteam, adequaat gereedschap, inventarisatie van gevaren tijdens werkzaamheden, verstrekking persoonlijke beschermingsmiddelen (pmb's), aanwezigheid EHBO-koffer en mobiele telefoons).

Ondanks de regen begonnen op de landelijke Natuurwerkdag 11 personen welgemoed aan de onderhoudsklus (foto Guido Stooker)

De waadbroek

De ochtend begon met regen, maar gedurende de ochtend knapte het weer gelukkig wat op. Na eerst een inleiding over het werk van de vrijwilligersgroep Dongevallei te hebben gegeven, alsook een instructie over de uit te voeren werkzaamheden en veiligheidsaspecten ter plekke, werden de taken verdeeld, het gereedschap uitgereikt en kon het 'werk' beginnen. Het recent aangeschafte gereedschap (spade, schop, takkenscharen, beugelzagen) kwam op deze dag meteen goed van pas. Ook veiligheidsbrillen en helmen waren op de werklocatie aanwezig. De klus bestond voornamelijk uit het verwijderen van begroeiing in en rondom de invlieg-gaten. Daarvoor trok Marlies de waadbroek aan.

Met de waadbroek de Donge in om de begroeiing te verwijderen (foto Guido Stooker)

Voorts moest de bosopslag in de ringsloten rond de grondwal achter de betonnen kunstwandjes worden gekapt. Het zwaarste werk kwam daarna met het opnieuw uitdiepen van die ringsloten, zodat ze weer watervoerend werden. Dat is van belang om te voorkomen dat konijnen de grondwal gaan gebruiken om hun holen in te graven. In het verleden is gebleken dat die konijngreaverijen zeer verstorend werkten op de vestiging van de IJsvogeltjes. Met halverwege een koffie/theepauze (met koek) was na drie uurtjes de klus grotendeels geklaard. Vier van de vijf IJsvogelwandjes zijn opgeknapt; bij de laatste zal het werk door de gemeente verder moeten worden afgerond, want het achterstallig onderhoud was daar zo groot dat dit niet door ons kon worden aangepakt. Na een afsluitend woordje van dank ging iedereen heel voldaan weer naar huis. Ad, Birgitte, Corné, Eefje, Guido, Harrie, Jac, Jan, Marlies en Tijme worden weer hartelijk bedankt en hopelijk tot volgend jaar.

Ad Kolen

Vogelparadijs

In de lange koude winter van 1962-1963 schaatste ik met buurtgenootjes op het Wilhelminakanaal vanaf de Lovense kanaaldijk. In die periode en ook daarvoor al, zwierden we eveneens regelmatig op de nabijgelegen ondergelopen bevroren weilanden van de Rauwbraken. Daar kon je, bij een beetje vorst, al snel de schaatsen onderbinden. Vanuit 'Den Besterd' gingen we in andere jaargetijden vaak op ontdekking in dit ruige buitengebied. De steenfabrieken en leemputten waren spannende omgevingen om als jongeling te verkennen. Hoewel ik het zelf niet echt ervaren heb, was het in die tijd een goed gebied om vogels te kijken volgens lokale vogelaars. Een waar 'vogelparadijs' schrijft Joep Eijkens. Meerdere Tilburgse natuuronderzoekers (van Erve e.a.) meldden dat er in de jaren zestig en zeventig van 20^e eeuw 'veel' boomkickers voorkwamen in de Rauwbraken en de Zwaluwenbunders. De door leemwinning ontstane putten vormden geschikte en grootschalige leefgebieden voor boomkickers in de regio.

Boomkikker (foto Ad Kolen)

Historie

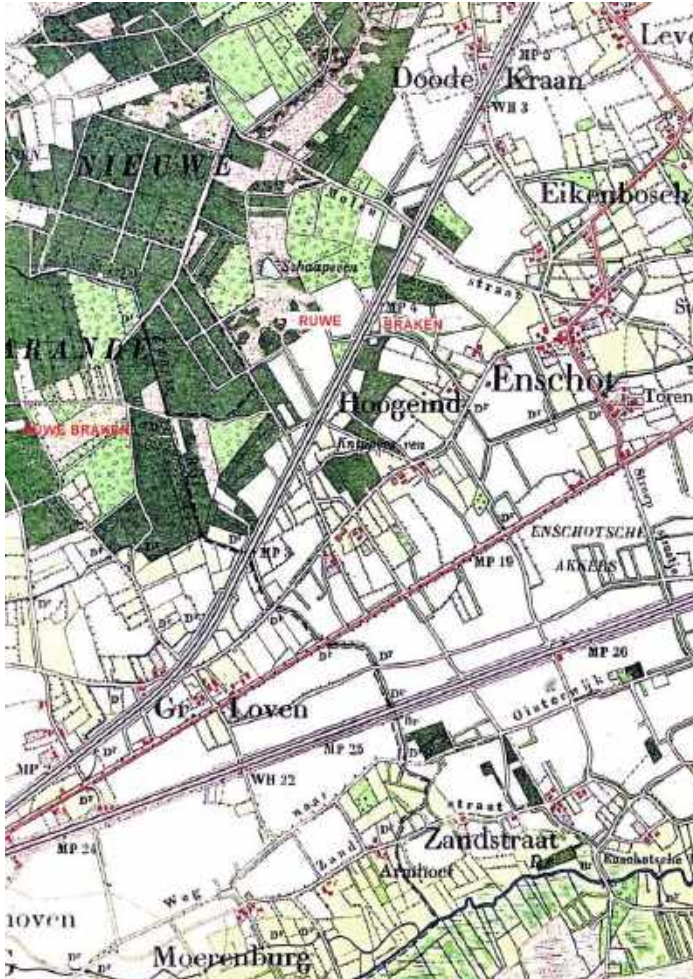
Ik ken het gebied als de 'Raoibraoke'. Door de eeuwen heen kende het echter verschillende benamingen waaronder 'Die Ruijbraecken'. Dat is afgeleid van ruige braken. Ruige staat voor de aard van de omgeving toentertijd, braken voor braak dat wil zeggen een onbebouwd gelaten land. De Rauwbraken was een uitgestrekt gebied met akkers, weilanden, leemputten en hier en daar wat bos. Vaag herinner ik mij de sportvelden en een café met speeltuin. Het geheel strekte zich oorspronkelijk oostelijk van het Wilhelminakanaal uit tot aan Berkel-Enschot. Deels zelfs voorbij de huidige spoorlijn naar Den Bosch. De Heikantse baan, nu de Jac. van Vollenhovenstraat, was de westgrens. De bovenzijde werd begrensd door het circa 20 hectare grote bosperceel de Nieuwe Warande. Dit private jachtgebied liet de Heer van Tilburg, Gijsbertus Steenbergenis, Graaf van Hogendorp, Vrijheer van Hofwegen in 1757 aanleggen. Een restant daarvan bevindt zich tegenover het volkstuintencomplex aan de Rauwbrakenweg en Hazenest-oost. Halverwege de 19^e eeuw werden de oorspronkelijk bossen van de Rauwbraken gekapt. Er bleven slechts kleine stukjes over. De rest werd in cultuur gebracht en als akker of weiland in gebruik genomen. Het ging om flinke bomen die gekapt werden, getuige een advertentie in de krant: 'Op dinsdag 24 december 1850, om 9 uur des morgens zullen er te Loven, op de Rouwbraken onder Tilburg publiek worden verkocht; 80 stuks eiken en beuken van zeldzame zwaarte en lengte, veelal geschikt voor molenassen, terwijl sommige meer dan twee Nederlandse Ellen dikte in den omtrek meten'.

Twee steenfabrieken

Aan het einde van de 19^e eeuw beleefde dit ontgonnen land opnieuw grote veranderingen. Twee steenfabrieken begonnen met het systematisch winnen van leem in 1894 en 1896. Vanaf 1922 vestigde de firma's Claessens & Co en Stevens & Co zich langs het Wilhelminakanaal aan de rand van de Rauwbraken. De karakteristieke leemputten die ontstonden zorgden voor ontspanningsmogelijkheden. In de zomer om te zwemmen en te vissen en in de winter om te schaatsen. Maar de Rauwbraken had ook zijn keerzijde. Naast het gevaar van verdrinking in een moerassige poel of leemput, kon men in de krant regelmatig lezen van een ongeluk, steek- of vechtpartij.

Zand er over!

Al voor de Tweede Wereldoorlog ontstonden er plannen de gronden aan de oostzijde van het Wilhelminakanaal voor 'Handel en Nijverheid' te bestemmen. In 1962 besloot de Gemeente Tilburg de eigendommen in de Rauwbraken te ontegenen. Tegenstanders vonden weinig medestanders en de Gemeente bracht haar plannen ten uitvoer. Op 7 december 1964 startte Burgemeester Becht het opspuiten van industrieterrein Loven. Het doek viel over de Rauwbraken! Het zand werd door dikke stalen buizen vanaf de Beekse Bergen aangevoerd. Door het opgespoten zand, leek er een kustgebied te ontstaan met zandvlaktes, duintjes en stranden bij waterplassen. Dit bijzondere biotoop trok vogels aan die gewoonlijk niet in het binnenland verbleven zoals Drieteenstrandloper, Zwarte zee-eend, Steltkluit en Kleine zilverreiger. Eén keer werd zelfs de zeldzame Griel waargenomen. Dit alles was echter maar van korte duur.

Rauwbraken e.o. Tilburg 1894

Herdgang Loven

De Rauwbraken behoorde in de Middeleeuwen tot de herdgang Loven. Na de Heikant en de Stokhasselt is Loven het laatst ontgonnen. Het was de meest agrarische herdgang van Tilburg en behoort tot haar oudste kernen. Evenals eerder genoemde herdgangen bezat ook Loven een landgoed -het 'Goed int Hout'- dat al in 1312 in de archieven vermeld staat. De herdgang Loven is de allergrootste van Tilburg en grenst aan de herdgangen de Heikant, Veldhoven, het Goirke, de Heuvel, Oerle en de grens tussen Enschoot en Tilburg, inclusief Moerenburg en Armhoeftse Akkers. Met uitzondering van Moerenburg zijn vele unieke grondgebieden, oude straten en wegen van de Rauwbraken en Loven verdwenen door de aanleg van de spoorlijn naar Den Bosch, het Wilhelminakanaal en het industrieterrein Loven.

**Waardevolle
groene
herinnering**

Een belangrijke verbindingsweg met onder andere de herdgang de Heikant was de Nieuw-Lovenstraat. In de 18^e eeuw liep deze vanaf de Heikantse baan, door de bossen van de Rauwbraken, zuidwaarts tot de Oisterwijksebaan. Het zuidelijke deel van de Nieuw-Lovenstraat verdween in de 20^e eeuw. Ook het noordelijk deel verdween door alle nieuwe elementen in het gebied. Een deel van het huidige Joplinpad volgt de oude lijn van de Nieuw-Lovenstraat, inclusief de vele zomereiken (1950) die nog langs deze smalle weg staan. Een sfeervol groen deel ligt in een bocht van het Joplinpad, tegen de Centaurusweg aan. Op de plek waar het Café de Kluit stond, staan tientallen oude lindes en meerdere flinke eiken en beuken (1920-1930) van een behoorlijke leeftijd. Een groene oase tussen industrie en huizen. Aan de zuidzijde van de haven van Industrieterrein-Oost loopt de oude lijn door via de Nautilusstraat. Aan de grens van de voormalige herdgang Loven, tussen de vijver aan de Centaurusweg en het Wilhelminakanaal, staan enkele oude eiken en beuken. Ze werden nog voor de bouw van de steenfabriek van Claesen & Co, aangeplant in 1900. Deze bomen staan vanaf de Heikantsebaan langs de weg er naar toe. Een vijftal Canadese populieren (1930) in dezelfde rij dateren ook uit de tijd van de Rauwbraken. Waardevolle natuurlijke herinneringen.

Oude beuken & eiken locatie Steenfabriek Claessens & Co- Centaurusweg (foto Ad Kolen)

Laten we met zijn allen ons best doen het nabij gelegen gebied de 'Zwaluwenbunders' wel te behouden en de natuurwaarden te herstellen. De Stichting Nieuwe Warande zet zich daar o.a. voor in, zie: <http://www.stichtingnieuwewarande.nl/>
Reacties en vragen via e-mail: adkolen@kpnmail.nl. Kijk eens voor vogelervaringen en natuurbelevissen op mijn **weblog vogelsenzo**: <http://vogelsenzo.blogspot.com>
Een belangrijk deel van de informatie voor dit artikel komt uit het boek 'Verdwenen Rauwbraken' - 2017 - Theo van Netten.

Paddenstoelexcursie 2019 in de Dongevallei

Guido Stooker

De Dongevallei

Net als in de afgelopen 9 jaar is ook in 2019 door de Paddenstoelenwerkgroep van de KNNV-Tilburg weer een bezoek gebracht aan het natuureservaat de Dongevallei in de woonwijk de Reeshof. Dit jaar werd een excursie gehouden in het meest zuidelijke deelgebied tussen de Dalemdreef en het Sneekpad. Op 13 oktober verzamelden zich 10 personen bij de parkeerplaats langs de Dalemdreef om vandaaruit met de blik op de grond gericht in noordelijke richting te wandelen en ook weer terug. In tegenstelling tot het vorig jaar, dat een zeer droge zomer en herfst kende, was er dit jaar in de voorafgaande weken veel regen gevallen. De verwachtingen waren dan ook hoog gespannen. We werden niet teleurgesteld.

Vlnr: Bart Horvers, Leo de Bruyn, Huub Claessen, Jacques Smout, Cor Klijsen, Loes van Gorp, Mieke Leerschool, Marij Klijsen en Irma Biemans (foto Guido Stooker)

Mest- indicatoren

De aanwezigheid van grote grazers blijkt ook uit het soortenspectrum van de paddenstoelen. Er zijn nogal wat mestindicatoren. Nu zijn die runderen ook zelf goed te spotten, dus daar hebben we de paddenstoelen niet voor nodig. Maar het is toch aardig dat die zogenaamde coprofiele (mestbewonende) soorten substantieel bijdragen aan de totale soortenrijkdom aan fungi. Dit jaar werden bijvoorbeeld voor het eerst het Mestborstelbekertje en het Mestplooirokje, beide minder algemene soorten in Nederland, aangetroffen. Er werd vanzelfsprekend weer druk gefotografeerd. Vooral toen er een aantal witte 'minipietertjes' werden aangetroffen op enkele afgevalen twijgjes. Het betrof een myxomyceet (slijmzwam): 't Variabel kristalkopje (*Didymium squamulosum*), dat overigens eigenlijk niet tot de echte schimmels wordt gerekend. De soort is niet zeldzaam, maar omdat het zo klein is (1-1½ mm hoog) wordt het vaak over het hoofd gezien. Bart heeft er natuurlijk weer een mooie plaat van gemaakt.

Het Variabel kristalkopje (foto Bart Horvers)

10 jaar monitoren

Ook al bestaat de Dongevallei als natuurontwikkelingsgebied reeds ca. 20 jaar, het reservaat herbergt nog steeds een grote oppervlakte pioniermilieus. Als de Paddenstoelenwerkgroep volgend jaar weer komt monitoren, is er door hen 10 jaar op rij geïnventariseerd.

Ik stel voor dat er dan een samenvattend rapportje over verschijnt met een volledig overzicht en een ecologische interpretatie. Tijdens de excursie zijn 66 soorten aangetroffen (gedetermineerd), waarvan 14 nieuw voor de Dongevallei. De soortenlijst is opvraagbaar bij de Paddenstoelen-werkgroep. Het totaal aantal fungi (paddenstoelen) en myxomycota (slijmzwammen) dat in de periode 2011-2019 in de Dongevallei is gevonden, staat nu op 239 soorten. Daaronder bevinden zich 22 Rode Lijstsoorten.

Typische herfstbeelden: links uitbottende Vliegenschwammen (foto Guido Stooker) en rechts een Berkenboleet met er naast de Asgroeue koraalzwam (foto Loes van Gorp)

Soorttabel Paddenstoelenexcursie Dongevallei (deelgebied 1: tussen Dalemreef en Sneekpad) 13 okt. 2019

NL-naam	code NMV	Soort	zeldzaam	verspreiding	RL	NW-19
Bleke elzenzompzwam	95070	<i>Ahnicola escharoides</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Donkere elzenzompzwam	95130	<i>Ahnicola scolecina</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Vliegenschwam	0003110	<i>Amanita muscaria</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Parelamaniet	3150	<i>Amanita rubescens</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Plooiervoetsluifzwam	0204010	<i>Calvatia excipuliformis</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Ruitjesbovist	204020	<i>Calvatia utriformis</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Oranje mestzwammetje	581010	<i>Cheilymenia granulata</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Mestborstelbekertje	574080	<i>Cheilymenia stercorea</i>	a	matig algemeen (5)	TNB	
Asgroeue koraalzwam	0286010	<i>Clavulina cinerea</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Slanke anijstrectherzwam	22200	<i>Clitocybe fragrans</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Groene anijstrectherzwam	0022380	<i>Clitocybe odora</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	NW-19
Dwergcollybia	0024030	<i>Collybia cirrata</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	NW-19
Kleine korrelinktzwam	26700	<i>Caprinopsis stercorea</i>	aa	vrij algemeen (6)	KW	NW-19
Geschubde inktzwam	0026100	<i>Caprinus comatus</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Rupsendoder	0583040	<i>Cordyceps militaris</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Witschubbige gordijnzwam	28590	<i>Cortinarius hemitrichus</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Variabel kristalkopje	918189	<i>Didymium squamulosum</i>	aa	vrij algemeen (6)	TNB	NW-19
Groot mosklokje	46210	<i>Galerina clavata</i>	aaaa	algemeen (7)	TNB	
Tweekleurige vaalhoed	0054209	<i>Hebeloma mesophaeum</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Grote vaalhoed	0054280	<i>Hebeloma sinapizans</i>	aa	vrij algemeen (6)	TNB	NW-19
Sneeuwzwammetje	0014059	<i>Hygrocybe virginea</i>	aaa	algemeen (7)	GE	NW-19

Gewone zwavelkop	0063060	<i>Hypoholoma fasciculare sl.</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Goudgele zwameter	552010	<i>Hypomyces chrysospermus</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Zandpadvezelkop	64540	<i>Inocybe lacera</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Lila satijnvezelkop	0064403	<i>Inocybe lilacina</i>	aaa	algemeen (7)	TNB*	
Gewone popzwam	0067030	<i>Laccaria laccata</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Kokosmelkzwam	69240	<i>Lactarius glycosmus</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Zwartgroene melkzwam	0069350	<i>Lactarius necator</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Rimpelende melkzwam	069520	<i>Lactarius tabidus</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Gewone berkenboleet	070100	<i>Leccinum scabrum sl.</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Roodbruine schijnridderszwam	0074049	<i>Lepista flaccida</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Blanke champignonparasol	0076079	<i>Leucoagaricus leucothites</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Melige stuifzwam	216070	<i>Lycoperdon lividum</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	NW-19
Parelstuifzwam	0216050	<i>Lycoperdon perlatum</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Grote parasolzwam	0082060	<i>Macrolepiota procera</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Pijpknotzwam	359010	<i>Macrotyphula fistulosa</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Weidekringzwam	0084140	<i>Marasmius oreades</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Suikermycena	0091040	<i>Mycena ascendens</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	NW-19
Helmmycena	0091300	<i>Mycena galericulata</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Melksteelmycena	0091310	<i>Mycena galopus</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Zwarte melksteelmycena	0091313	<i>Mycena galopus var. nigra</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB*	
Stinkmycena	0091380	<i>Mycena leptcephala</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Gewoon elfenschermpje	0091580	<i>Mycena pura</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Kleine bloedsteelmycena	0091630	<i>Mycena sanguinolenta</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	GE	NW-19
Papilmycena	0091740	<i>Mycena vitilis</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Oranje mosbekertje	637030	<i>Neottiella rutilans</i>	aa	vrij algemeen (6)	KW	
Franjevlekplaat	0101079	<i>Panaeolus papilionaceus</i>	aaa	algemeen (7)	TNB*	
Mestplooirokje	26950	<i>Parasola schroeteri</i>	a	matig algemeen (5)	TNB	NW-19
Gewone krulzoom	0104020	<i>Paxillus involutus</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Kleefsteelstropharia	134130	<i>Stropharia semiglobata</i>	aaa	algemeen (7)	GE	
Ziekenhuisboomkorst	0279010	<i>Radulomyces confluens</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	NW-19
Botercolybia	0024020	<i>Rhodocolybia butyracea</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Oranjegeel trechtertje	124010	<i>Rickenella fibula</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Groene berkenrussula	0126040	<i>Russula aeruginea</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Gele berkenrussula	0126410	<i>Russula claroflava</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
Braakrussula sl.	0126370	<i>Russula emetica sl.</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Kleine berkenrussula	126710	<i>Russula nitida</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	NW-19
Geelwitte russula	126720	<i>Russula ochroleuca</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Zwartpurperen russula	126140	<i>Russula undulata</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Witte tandzwam	397010	<i>Schizopora paradoxa</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB*	
Kleine aardappelbovist	0228010	<i>Scleroderma areolatum</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	NW-19
Gele aardappelbovist	228040	<i>Scleroderma citrinum</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Kogelwerper	229010	<i>Sphaerobolus stellatus</i>	aaa	algemeen (7)	GE	NW-19
Gewone franjezwam	0413080	<i>Thelephora terrestris</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Gewoon elfenbankje	417070	<i>Trametes versicolor</i>	aaaa	zeer algemeen (8)	TNB	
Berkenridderszwam	137110	<i>Tricholoma fulvum</i>	aaa	algemeen (7)	TNB	
aantal soorten >>	66					14

Verslag Natuurwerkdag 2019 op de Regte Heide

Berry Staps

Voor- bereiding

Als we in alle vroegte aankomen op het werkterrein breekt een flauw zonnetje door het grijze wolkendek. Dit knipoogje van de natuur is puur toeval maar het geeft toch een gevoel van welkom.

Ondanks dat het altijd een race tegen de klok is om alles op tijd klaar te hebben voor de ontvangst van de deelnemers, nemen we even de tijd om van dit mooie moment te genieten. Zo, dat is een goed begin van de dag. Maar dan snel aan de slag. We moeten routepijlen aanbrengen, tenten bouwen, vlaggen en banners ophangen, info tafels inrichten, kampvuur maken, werkplekken inspecteren, koffie zetten, parkeren begeleiden, AED ophangen, enzovoort. Maar met de hulp van de leden van de plaggroep komt het iedere keer weer op tijd klaar. Het is alweer voor de 16^e keer dat we de tenten hebben opgezet voor de Natuurwerkdag. Dit keer zijn we weer op de Regte Heide neergestreken.

De tenten gezet, het kampvuur is aan, een korte introductie en dan aan de slag (foto Liesbeth Staps)

81 deelnemers

Zoals gebruikelijk zijn we helemaal 'volgeboekt' en dat betekent dat we 80 mensen verwachten. Als de geur van verse koffie uit de cateringtent ontsnapt komen de eerste deelnemers binnen. Terwijl de deelnemers de kwaliteit van de koffie testen maak ik snel de stand op.

Er zijn drie mensen om diverse redenen niet gekomen, maar vier mensen wél die zich niet hadden aangemeld. Dus we hebben vandaag de uitdaging om 81 mensen een mooie dag in de natuur te bezorgen. De start ging niet helemaal zoals gehoopt. Het flauwe zonnetje kon het niet winnen van de uitdijende wolkenmassa. En juist op het moment dat het startsein 'aan het werk' heeft geklonken probeert een mals buitje het enthousiasme van de deelnemers te temperen. Maar die poging mislukt. Het wordt weer droog en verder is er geen druppel meer gevallen.

Werkzaam- heden

Op het plan staat vandaag het snoeien van akkerranden en bosranden. We zitten op de grens van de open heide en de voormalige gemeentebossen van Goirle. Brabants landschap wil de overgang van de open heide naar de bossen wat vloeiender maken. Daarvoor zijn al bomen verwijderd en is een corridor gemaakt van de open heide naar 'de Halve maan'. De akkertjes in het terrein zijn zeer waardevol voor de biodiversiteit. De bodem wordt verrijkt met organisch materiaal van de heide. Hiervan profiteert het bodemleven en in de kringloop daarvan ook de knaagdieren, roofvogels en roofdieren. In het voorjaar wordt de akker ingezaaid met een bloemenmengsel of graan. Dit is een mooie basis voor insecten, vlinders, vogels en reeën. De akkerranden en bosranden groeien langzaam maar zeker dicht. Om dit te voorkomen gaan we deze snoeien.

Rechts de open heide en links de akker, midden harde werkers (foto Liesbeth Staps)

Werkplekken

Er zijn 4 werkplekken geselecteerd. Zoals gebruikelijk wordt er met veel enthousiasme geknipt en gezaagd. En er is al snel resultaat zichtbaar. De voortgang laat zich ook duidelijk zien aan de regenjassen, fleeejacks en truien, die als stille getuigen van het intensieve werk aan de bomen hangen.

Op de eerste locatie wordt de akkerrand gesnoeid om de vloeiende verbinding met de heide te bevorderen. Hier moeten eigenlijk twee houtwallen worden gesnoeid. Zowel links als rechts van het pad. Op deze locatie hopen we dat door het verwijderen van de wilgen en berken het plantje duizendguldenkruid zich verder zal uitbreiden. De gesnoeide takken worden keurig op rillen gelegd.

Op de tweede locatie wordt de akkerrand gesnoeid om een vloeiendere overgang naar het bos te realiseren. Dat is best een uitdaging door de inmiddels metershoge braamstruiken. Ondanks de stevige werkhandschoenen prikken de doorns er soms gewoon doorheen. Maar de bikkels zitten daar niet mee. De takken worden diep het bos in getrokken en dat ziet er goed uit.

Op de derde locatie worden jonge berkjes, dennen en sparren verwijderd van een klein heideveldje en wordt een bosrand opgeschoond. Dit is door het lichte werk vooral geschikt voor kinderen.

Het was eerst even uitzoeken welk gereedschap het beste bij iedereen paste.

Sommigen switchten snel van schaar naar zaag of omgekeerd. De wat grotere takken waren gemakkelijker om te zagen dan de kleintjes en we gingen dan ook als een speer.

De vierde locatie is een bosrand met opschot van eiken die verwijderd kunnen worden. Doordat de eiken nu mooi donkerrood gekleurd zijn is het resultaat heel erg goed te zien.

Kikkers en salamanders

De kinderen vermaken zich vooral met het vangen van kikkers en salamanders. Alle dieren op het heideveldje moeten 'gered' worden en dus worden ze allemaal gevangen en in de vijver gezet. Een kikker hoort in het water toch! Ik heb overwogen om uit te leggen dat de kikkers en salamanders juist uit de vijver komen om een winterverblijf te zoeken. Maar de kinderen waren zo overtuigd van het goede doel van deze 'reddingsactie' dat het een te grote deceptie zou zijn als ik de levenscyclus van de kikker zou gaan uitleggen. En natuurlijk zijn de kikkers inmiddels allang weer uit de vijver.

Lunch

Tijdens de pauze wordt er traditioneel soep gemaakt in de 'heksenketel' boven het kampvuur. Dat past bij de sfeer. De deelnemers nemen even de tijd om de lunch te nuttigen in een van de tenten of daarbuiten. De soep was óf heel lekker óf we hadden te weinig ingekocht, want het was allemaal op. In een van de tenten is inmiddels van alles te zien: plantjes die in het gebied groeien, paddenstoelen, opgezette dieren, folders van de KNNV en het Brabants Landschap en ander 'strooimateriaal'.

De info tent met fotopresentatie, flora en fauna uit het gebied (foto Berry Staps)

De laatste loodjes

Zonder aansporing gaat iedereen na de lunch weer aan de slag.

De ene groep is wat eerder klaar met het werk dan de ander, maar de vrijgekomen werkhandsjes helpen de groepen die nog druk bezig zijn.

De zon weet uiteindelijk toch tussen de wolken door te prikken en nu niet flauwtjes maar met volle kracht. Dat geeft energie.

Maar naarmate de energie van de deelnemers opraakt lijken de takken steeds dikker te worden, dat is niet zo, maar het voelt wel zo. Tijd om te stoppen dus.

Niet al het geplande werk is afgekomen, maar dat maakt niet uit. Er is veel werk verzet en ik hoop dat iedereen van de 'Natuurwerkdag' ook een 'Natuurgenietdag' heeft gemaakt.

Vogels van de Dongevallei

2004 - 2019

Ad Kolen

Na het verwerken van de gegevens van de vogeltellingen in het Noorderbos en vervolgens het uitgeven van het verslag 'Het Noorderbos en de Vogels 2003-2017' (te downloaden via de site van KNNV-Tilburg 'Publicaties'), is het uitwerken en het publiceren van de gegevens van de tellingenreeks in de Dongevallei van 2004 tot 2019 de volgende stap. Later volgt een derde verslag van een -nog lopende- reeks vogeltellingen in het Quirijnstokpark. Hoewel er nogal wat verschillen zijn tussen de drie gebieden, zijn de gegevens op exact gelijke wijze verzameld. Het idee daarachter is om in een later stadium van een aantal vogelsoorten het verloop van hun aanwezigheid in de Tilburgse omgeving te kunnen bekijken.

Methode

In de Dongevallei zijn, evenals in het Noorderbos en het Quirijnstokpark, per maand twee tellingen uitgevoerd via een vaste route. Op enkele uitzonderingen na werd er in de vroege ochtenduren geteld.

Er werd er in de vroege ochtenduren geteld, in een prachtige omgeving (foto Ad Kolen)

Tijdens het broedseizoen, van half maart tot half juli, zijn steeds acht tellingen uitgevoerd volgens de richtlijnen van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van Sovon. De gegevens zijn steeds met Sovon gedeeld voor het vaststellen van de aantalsontwikkelingen van alle Nederlandse broedvogelsoorten. BMP is een omvangrijk project waarin bijvoorbeeld in 2018 broedvogelgegevens werden verzameld in 2.189 gebieden in Nederland. In de Dongevallei en in de andere twee gebieden zijn de BMP-tellingen handmatig uitgevoerd. Dat wil zeggen: ter plaatse de aanwezigheid en het gedrag van potentiële broedvogels intekenen op veldkaarten; thuis deze gegevens overzetten op soortkaarten en aan het einde van het broedseizoen de territoria berekenen. Dit alles aan de hand van strikte voorschriften. Vanaf het broedseizoen 2019 zijn het tellen en het verwerken van de gegevens een stuk eenvoudiger geworden door het gebruik van de app 'avimap' van Sovon. Het bureauwerk wordt daardoor flink ingekort. De tellingen in de Dongevallei zijn niet door mij alleen uitgevoerd. Enkele leden van de Vogelwerkgroep KNNV-afdeling Tilburg hebben meegelopen en meegeteld. De eerste aflevering van deze serie informeert u over het gebied de Dongevallei en de historie van de omgeving.

Lokale historie

De Dongevallei bevindt zich aan de westelijke rand van Tilburg in de woonwijk de Reeshof. De Reeshof ligt op flinke afstand van het centrum van Tilburg. De lengte van de spoorlijn Tilburg-CS naar Tilburg Reeshof is 6,5 km. Er wonen nu, na het gereed komen van de wijk Koolhoven, circa 43.000 mensen in de Reeshof. De eerste wijk, de Gesworen Hoek, werd tussen 1978 en 1988 aangelegd. Mijn grootvader had tijdens meerdere decennia vóór en ook tijdens de Tweede Wereldoorlog een boerderij aan de Reitse Hoevestraat in Het Zand. De historische gebouwen staan er nog, maar de omringende landerijen zijn in de 50er en 60er jaren van de vorige eeuw geheel met woningen bebouwd. Uit familieoverleveringen weet ik dat er ook gronden in De Kievit en De Witsie door de familie werden gebruikt. Menigmaal heb ik gehoord dat de bodem er erg nat was. Pas na half juni konden ze gebruikt worden. Ik was dan ook verbaasd, toen ik hoorde van de grootse bouwplannen voor het gebied. Verdere ontwatering had ondertussen plaatsgevonden! De gronden ten westen van Tilburg waren in vroegere eeuwen zogenaamde 'gemene gronden'. Dit waren woeste gronden in gemeenschappelijk gebruik. Het was een open landschap, een uitgestrekt gebied met verre horizons en relatief weinig bossen. Het stond op een kaart uit 1837-1838 vermeld als 'de Tilburgsche Heide'. De heidevelden lagen op redelijk hoge gronden en waren overwegend met Dopheide begroeid. In de heide lagen vennen die permanent gevuld waren met regenwater. De grootste vennen van het Tilburgs grondgebied lagen in het gebied van de huidige Reeshof, vooral in de omgeving van de Lage en Hoge Witsie. Het gebied werd aan het einde van de achttiende eeuw omschreven als een plek 'midden in de barre heide'. Kort daarop werden moerassen en heidevelden ontgonnen en kwam langzaam land- en bosbouw op gang. Ver van de stad, ver van moderne ontwikkelingen bleef het gebied zijn geïsoleerde karakter behouden. Tot in de jaren tachtig van de vorige eeuw was het hoofdzakelijk een agrarisch gebied met verspreide bebouwing.

De Reeshof dankt zijn naam aan het landgoed de Reijshof. Letterlijk genaamd was het Reij's hof. De eerste eigenaar was een gepensioneerde Franse legerkapitein: Charles Reij de Carle. Het landgoed bestond uit een in 1763 gebouwd landhuis met bijgebouwen. Heideontginningen die gedeeltelijk met bomen beplant werden maakten onderdeel uit van het landgoed. De omgeving van de Reijshof heette vóór die tijd Campenhoeve en ook wel Heihoef.

De Dongevallei

In de, door de gemeente Tilburg en Heidemij Advies in 1996, uitgegeven brochure met de ondertitel 'Een ecologische verbindingszone door de woonwijk Reeshof', wordt de aanduiding Dongezone voor het gebied gebruikt. Ook in eerder verschenen plannen en visies sprak men van de Dongezone. Later is de benaming Dongevallei algemeen geworden. In het begin van de 90er jaren van de 20^e eeuw zijn op verschillende niveaus definitieve plannen gemaakt voor de gebieden ten westen van Tilburg, inclusief de daar stromende beek de Oude Ley/Donge. Van het oorspronkelijke plan om dit gebied deel te laten uitmaken van de ecologische hoofdstructuur van Nederland stapte men af. In het provinciaal beleid werd de Oude Ley/Donge aangegeven als verbindingszone tussen de natuurkerngebieden Regte Heide/Riels Laag en de Lange Rekken. Om dit invulling te geven nam het Waterschap de Dongestroom deze aanbeveling op in 'Het Natuurproject Oude Ley/Donge' dat betrekking heeft op het tracé tussen de Goorstraat -op het Landgoed Ooievaarsnest- en het Wilhelminakanaal. Langs dit tracé zijn verschillende projecten uitgevoerd om de landschappelijke en ecologische waarden van het beekdal te vergroten.

Vooraf het zuidelijke deel was in de eerste jaren van de tellingen nog heel open (foto Ad Kolen)

Van 1996 tot 2000 is de Dongevallei tussen de spoorlijn Tilburg-Breda en het Wilhelminakanaal aangelegd. Het meest noordelijke deel ging het eerst op de schop. Aan beide zijden van de 'genormaliseerde' en verplaatste beek is van een strook van ongeveer 75 meter de overbemeste bovenste laag afgegraven. Dat is voorzichtig gedaan om de onderliggende bodemstructuur intact te laten. De loop van de beek is meanderend gemaakt en plaatselijk verlegd en opgesplitst om een groot eiland te creëren. Er zijn meerdere poelen van uiteenlopend formaat gegraven en permanente laagtes aangelegd. Aanvankelijk beseffen de meeste bewoners niet dat de zandvlaktes een natuurgebied in wording zijn. Al snel bezetten pioniersgrassen, -planten, mossen en ook vogels het zand.

Er zijn meerdere poelen gegraven en permanente laagtes aangelegd (foto Ad Kolen)

Reacties en vragen via e-mail: ✉ adkolen@kpnmail.nl.

Kijk eens voor vogelervaringen en andere natuurbelevissen op mijn weblog

🌐 <https://vogelsenzo.blogspot.com>.

Natuurmuseum Brabant activiteiten 1^e kwartaal 2020 Sporlaan 434, Tilburg

Datum	Activiteiten
14 januari	Lezing Darwin in de stad
11 februari	Lezing Licht, lucht en kleur (WEGA)
Carnavalsvakantie t/m 1 maart	Diverse workshops Blocbirds
t/m 15 maart	Comedy Wildlife Photography Awards
10 maart	Lezing Fossielenjacht in Groot-Brittannië
14 april	Extra lezing De Kaaistoep: 25 jaar onderzoek, onderzoekers en biodiversiteit

Mis de tijdelijke tentoonstellingen **Comedy Wildlife Awards** en **Blocbirds** niet!

Eén van de foto's uit de tentoonstelling Comedy Wildlife Awards - Family disagreement van Vlado Pirsá

Record bezoekcijfers

Het jaar eindigde voor Natuurmuseum Brabant zoals het begon: met steeds hogere bezoekcijfers. Het museum had in 2019 een record aantal bezoekers en is supertrots op de goede resultaten. Directeur Fiona Zachariasse: 'We zoeken continu naar de ideale mix van 'lering en vermaak'. We willen tentoonstellingen maken over de natuur waar je op een toegankelijke manier iets van leert, die leuk zijn én waar je dingen kunt doen en uitproberen. Datzelfde geldt voor de extra activiteiten die het museum sinds anderhalf jaar aanbiedt in de schoolvakanties, zoals Braakballen, bottentochten en workshops die aansluiten bij de tentoonstellingen. Aan de cijfers te zien, hebben we een goede mix gevonden!'

Lezingen

In januari staat er een pareltje op het programma van evolutiebioloog/ecoloog Menno Schilthuizen. Met zijn boek *Darwin in de stad* won hij de Jan Wolkersprijs voor het beste Nederlandse natuurboek. Schilthuizen beschrijft hoe de natuur zich aanpast aan het leven in de stad, zelfs op dat het DNA uiteindelijk mee verandert. En dat alles sneller dan Darwin ooit had durven dromen. Maar er is nog meer! In februari laat Ton Spaninks zien hoe luchtverschijnselen in de hemel ontstaan en in maart neemt Hans Steur ons mee op fossielenjacht in Engeland en Schotland. In het kader van het 25-jarig jubileum van het onderzoek in de Kaaistoep geeft Paul van Wielink in april een speciale lezing waarin hij dit onderzoek én de onderzoekers in het zonnetje zet. De lezingen vinden plaats op elke tweede dinsdag van de maand in de theaterzaal van het museum. Toegang gratis, museumcafé open vanaf 19.30 uur, aanvang lezing 20.00 uur.

Menno Schilthuizen beschrijft de natuur in de stad

Rob Vereijken

Boktor- torentjes

De vorige aflevering van 'Witte gij ut?' heeft nogal wat los gemaakt bij de lezers van de Oude Ley. Veel mensen reageerden op de gallenvraag, maar ook op de vraag van Theo Peeters over zijn vreemde harshoopjes kwam een reactie van Arie Benschop van de KNNV-afdeling Den Haag.

Arie liep dit jaar mee met de paddenstoelenwerkgroep in de Kaaistoep. Om zich goed voor te bereiden op zijn bezoek aan Tilburg bezocht hij de website van onze afdeling. Daar ontdekte hij de rubriek 'Witte gij ut?'. Hij kon het niet laten om te reageren en vroeg zich af of dat als buitenstaander wel mocht. Ik heb hem meteen verteld dat we juist heel blij zijn met zijn inbreng. Hij denkt namelijk dat de harsbuisjes zijn veroorzaakt door het uitkruipen van de Grijsje ribbelboktor. De larven leven in het dennenhout, maar moeten een keer als kever de stam verlaten. Hij zag bij het Dwingelderveld enkele exemplaren van deze keversoort op een dennenstronk, waarop ook nog vers uitziende harsbuisjes zaten. De mooie foto, die hij van de harsbuisjes heeft gemaakt, is hieronder te bewonderen.

Harsbuisjes op dennen bij Dwingelderveld (foto Arie Benschop)

Knoppergallen

Bob Cremers beschreef in de vorige aflevering hoe hij in Rotterdam vreemd gevormde eikels vond. Al snel na het verschijnen van de Oude Ley kwamen de eerste reacties binnen. Dirk Muller was de eerste die meldde dat de veroorzaker de Knoppergalwesp was. Henk Cornelissen wist daarover nog te melden dat het een klein onopvallend wespje is met een donkerbruin tot zwart glimmend lijf en gelige pootjes en antennes. De wespjes leggen met hun legboor eitjes in de jonge eikels van vooral de Zomereik en soms de Wintereik. Het eitje wordt meestal op de grens van de eikel en het hoedje gelegd. Door de chemische stof van het eitje wordt de groei van de eikels verstoord. Daardoor ontstaan de vreemde uitstulpingen aan de eikel. Eerst zijn de ongeveer twee centimeter grote gallen kleverig en groen tot geelgroen van kleur. Soms ziet het er uit als een uitstulping van de eikel, maar later is vaak de hele eikel onzichtbaar en omhuld door de gal. De gallen vallen op de grond en daaruit kruipen in het voorjaar alleen vrouwelijke wespen. Deze zoeken een Moseik op en leggen daar eieren op de mannelijke katjes van de eik. Die vormen daarop ook gallen, waar zowel mannelijke als vrouwelijke wespen uit komen. Als die vrouwtjes bevrucht zijn, gaan ze weer op zoek naar de jonge eikeltjes en daarmee is de cirkel rond. Ook Paul van Wielink kende deze gal en het is hem opgevallen dat de laatste jaren de Knoppergal op steeds meer plekken massaal voorkomt. Dat we veel Zomereiken hebben, is wel duidelijk, maar hoe zit het met de Moseik? Die moeten er toch ook heel veel zijn omdat de levenscyclus voor een deel van het jaar via die boom loopt. Een vraag die opkomt is: kan de voorjaarscyclus misschien ook op de Zomereik plaatsvinden? Paul had ook gehoord dat de wesp al zijn levensfasen gewoon op de Zomereik afwerkt. Je ziet dat een raadsel weer een nieuw raadsel oplevert. Arie Benschop, die ook reageerde op de harstorentjes, noemde ook de Knoppergal. Hij moedigt ons aan om goed naar oude gallen van deze soort te kijken. Daarop kan zelfs de speciale Knoppergalmycena groeien. De moeite waard om op te letten.

Vreemde eikels (foto Bob Cremers)

Kwallen in Galgeven

Er kwam ook een nieuwe vraag binnen van Job van den Hoven. Hij houdt zich veel bezig met uilen, maar heeft ook zelf een scherpe blik. Hij zag eind oktober/begin november in het Galgeven heel veel geleachtige klompjes. Toen hij er beter naar keek, leken het allemaal kwallen. Er lagen er wel 100 tot 150 op de oever van het ven. De kleintjes waren drie centimeter in doorsnee en de grote wel 12 centimeter. De klompen waren ongeveer anderhalve centimeter dik. Wie herkent dit verschijnsel? Zijn het werkelijk kwallen en wat doen die in zo'n vrij zuur ven? Of heeft de gelei een heel andere herkomst. We zijn heel benieuwd.

Kwal op oever Galgeven (foto Job van den Hoven)

Nieuwe reacties en vragen

Weet u meer over de vreemde kwalachtige geleiklumpen of heeft u meer informatie over de massale toename van de Knoppergal? Stuur uw antwoorden, nieuwe vragen of onbekende waarnemingen naar Rob Vereijken, ✉ rob.vereyijken@planet.nl of geef ze telefonisch aan hem door ☎ 06-83125218. Reacties tot 18 februari 2020 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het 1^e kwartaal van 2020. Dit zijn openbare wandelingen.

Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op de site www.ivntilburg.nl.

Zondag 5 januari

Nieuwjaarswandeling in het Spoorpark

Na de wandeling in het Spoorpark bent u welkom om onze heerlijke 'soep met zopie' te komen proeven.

Tijd

10.00 -12.00 uur

Vertrekpunt

Bij het Scoutinggebouw in het Spoorpark

Zondag 23 februari

Ooievaarsnest

Het Ooievaarsnest is het oude gebied van de abdijen van Echternach en Tongerlo. Een vernieuwde boerderij uit 1935 en een oude rietgedekte schuur, zijn nog de enige bebouwing. We lopen langs de meanderende Leij waar anno 2020 nog altijd sprake is van een weldadige rust en stilte.

Tijd

10.00 - 12.00 uur

Vertrekpunt

Parkeerplaats aan Nieuwkerksbaantje/Goorstraat 5051 DH Goirle

Zondag 29 maart

Moerenburg

Het gebied omvat een aantal belangrijke historische nederzettingen waaronder landgoed Moerenburg. Vooral in het zuidelijk deel van Moerenburg komen zeer zeldzame planten en dieren voor.

Tijd

10.00 - 12.00 uur

Vertrekpunt

Café Zomerlust, Oisterwijksebaan 15, 5018 TG Tilburg

Exclusieve natuur-cultuurwandelingen over landgoed Schaapsgoor

IVN-gidsen verzorgen ook wandelingen over het familielandgoed van de familie Van Nunen aan de Gilzerbaan in Stadsbos013. Dit is een fraai gebied met heide, een ven en afwisselende bospercelen. Op **woensdagmiddag 15 januari** wordt hier om 14.00 uur een winterwandeling van 1,5 uur gehouden. De kosten hiervoor bedragen € 5,- per persoon. Dit bedrag kan ter plekke worden voldaan voor de start van de wandeling. Aanmelden is noodzakelijk via de website van IVN Tilburg. De wandeling is niet geschikt voor rolstoelen en honden zijn niet toegestaan.

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg

